

РОЗВИТОК МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ПРАВ ВИМОГИ ЗА ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ВНАСЛІДОК ЗДІЙСНЕННЯ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ

Актуальність теми і постановка проблеми.

Боргові зобов'язання боржника перед кредитором є особливим видом активів, основою яких є права на здобуття певних економічних благ. Особливу актуальність оцінка права вимоги зобов'язання за кредитним договором набула після кризи 2008 року, коли у комерційних банків виникли портфелі прострочених кредитів (так звана «проблемна заборгованість позичальників»).

Вартість права вимоги є результатом аналізу безлічі чинників, насамперед, кредитного та ринкового ризиків. Незважаючи на наявність публікацій по даній проблематиці, що висвітлюють загальні методологічні основи оцінки права вимоги, в сучасній оціночній практиці в банківській сфері залишається значна кількість невирішених питань.

Фінансовій оцінці боргових зобов'язань присвятили свої наукові праці такі вітчизняні вчені та практики: І. Галкін, О. Драпівський, Ю. Дехтяренко, Н. Жиленко, І. Іванова, В. Ларцев, Н. Лебідь, Я. Маркус, О. Мендрул, С. Сівець, С. Скринько, О. Пузенко, Ф. Пузій, А. Чіркін, а також зарубіжні – А. Дамодаран, В. Грибовський, А. Грязнова, А. Грегорі, Ф. Еванс, Ю. Козир, В. Михайлець, О. Стоянова, Т. Харрісон.

Враховуючи значний їх внесок у формування інформаційно-методичного забезпечення фінансової оцінки майнових прав, варто зауважити про недостатність розкриття питання оцінки права вимоги зобов'язання, що виникає внаслідок здійснення банком кредитних операцій.

Насамперед, необхідно розробити модель визначення вартості права вимоги зобов'язання, що виникає внаслідок здійснення банком кредитних операцій з урахуванням грошових потоків, що будуть отримані кредитором відповідно до умов кредитного договору (погашення основної заборгованості за кредитом, відсотків, комісій тощо) та/або в результаті реалізації забезпечення. При розрахунку цих грошових потоків необхідно враховувати стан обслуговування боргу та ймовірність примусового стягнення заборгованості за рішенням суду або шляхом звернення стягнення на предмет застави.

Метою статті є розробка та апробація уніфікованих механізмів оцінки вартості прав вимоги зобов'язань, що виникають унаслідок здійснення банком кредитних операцій з урахуванням розміру їх кредитного та ринкового ризиків.

Виклад основного матеріалу. З розвитком ринкових відносин в Україні підвищуються вимоги до надійності банківської системи, яка значною мірою визначається розміром і станом активів кредит-

них установ. У цих умовах посилюється потреба в їх достовірній вартісній оцінці, що найбільш адекватно характеризується ринковою вартістю.

В цілому, інформація про ринкову вартість активів кредитних установ може служити базою для вирішення багатьох завдань як загальноекономічного значення, так і функціонування банківського сектору та окремих його одиниць. Відповідний аналіз такої інформації дозволяє приймати більш обґрунтовані рішення щодо:

- забезпечення ефективності функціонування кредитних установ з боку власників, менеджерів та інвесторів при прийнятті рішень про злиття і поглинання, ліквідації та проведенні оздоровчих процедур;
- підтримання адекватного ринковим умовам фінансового становища;
- прогнозування їх подальшого розвитку та поведінки на ринку;
- більш точної оцінки ризиків взаємодії контрагентів з кредитною установою.

На загальнодержавному рівні статистичні та вибіркові дані такого роду допомагають здійснювати ефективне регулювання та контроль банківської системи, що є вкрай важливим при вирішенні завдань її реструктуризації, оздоровленні і зміцненні всієї фінансової системи держави. Крім того, така інформація вкрай необхідна і для визначення реальної бази оподаткування, страхування майна кредитної установи.

Комерційному банку, як найважливішому фінансово-економічному інституту банківської системи, безумовно, характерні свої особливості оцінки та детермінування його вартості. При розгляді даного питання один з відомих представників зарубіжної школи американський економіст П. Роуз виходить з передумови, що показники діяльності банку, в кінцевому рахунку, орієнтуються на дві взаємопов'язані його характеристики: прибутковість і ризик, які матеріалізуються в індикаторі вартості банку. Це пояснюється тим, що комерційний банк є підприємницькою корпорацією, завданням якої є максимізація вартості коштів, внесених акціонерами, при збереженні допустимого рівня ризику.

Природньо, що основним банківським активом, який визначає його розмір і фінансовий стан є портфель кредитів фізичних та юридичних осіб. Тому, дуже важливою стає розробка уніфікованої методики оцінки ринкової вартості прав вимоги за цими портфелями кредитів.

Вихідними даними для оцінки прав вимоги за кредитними договорами, відповідно до методики за-

тверджені Фондом державного майна України від 29 травня 2017 року № 866 «Порядок оцінки права вимоги за зобов'язанням, що виникає внаслідок здійснення кредитної операції» [3], можуть бути:

- реєстр прав вимоги за зобов'язанням, що оцінюються;
- відомості про кредитні договори;
- інформація щодо платоспроможності боржників;
- відомості щодо наявності поручительства за кредитними договорами, включаючи дані про платоспроможність поручителів, майно поручителів, на яке може бути звернено стягнення та здійснені заходи зі звернення стягнення на майно поручителів для забезпечення виконання зобов'язань за кредитними договорами;
- перелік предметів застави (іпотеки), іншого забезпечення за кредитним договором (за кожним кредитним договором, що включений до складу групи прав вимоги за зобов'язанням чи кредитного портфеля). Якщо предмет застави (іпотеки) є забезпеченням декількох кредитних договорів, зокрема (але не виключно) тих, що оцінюються, у тому числі у складі групи прав вимоги за зобов'язанням чи у кредитному портфелі, інформація про це надається (окремо розшифровується) у складі вихідних даних із вказівкою черговості задоволення вимог кредитора за кредитним договором щодо стягнення заборгованості за рахунок реалізації предмета забезпечення за оцінюваним правом вимоги за зобов'язанням;
- документи про характеристики предметів застави (іпотеки), іншого забезпечення за кредитними договорами (за кожним кредитним договором, що включений до складу групи прав вимоги за зобов'язанням чи кредитного портфеля);
- окремі додаткові відомості з кредитної справи, зокрема: історичні дані щодо погашення та реструктуризації права вимоги за кредитним договором (кредитними договорами); додаткова інформація та у разі наявності копії документів, що містять відомості про вжиті кредитором заходи, спрямовані на повернення проблемної заборгованості (копії судових рішень, інші документи);
- відомості про час і результати обстежень наявності та стану предметів застави (іпотеки), іншого забезпечення;
- інформація замовника оцінки (або іншої особи за його згодою, дорученням тощо) про наявність у нього оригіналів документів кредитної справи та ґрунтовність, вичерпність їх даних, у тому числі щодо забезпечення виконання зобов'язання за кредитним договором, включаючи документи з відповідних реєстрів;
- копії звітів про оцінку предметів застави (іпотеки), іншого забезпечення за кредитним договором (за кожним кредитним договором, що включений до складу групи прав вимоги за зобов'язанням чи кредитного портфеля), або інформацію про вартість зазначених предметів застави (іпотеки), ін-

шого забезпечення за результатами їх останньої оцінки із зазначенням дати оцінки;

– інші відомості про кредитну історію боржника та копії інших документів кредитної справи, які мають вплив на процедуру здійснення оцінки, у тому числі розрахунок ступеня ризику виконання зобов'язань за кредитним договором.

Реєстр прав вимоги за зобов'язанням, що оцінюються, відповідно до цієї методики Фонду державного майна України від 29 травня 2017 року № 866, має містити таку інформацію:

- реквізити кредитного договору;
- дату укладення кредитного договору;
- дату завершення виконання зобов'язання боржником згідно з укладеним кредитним договором;
- валюту кредиту (гривня, іноземна валюта (за кожною валютою окремо));
- тип боржника (фізична особа; юридична особа);
- клас боржника (якщо на дату оцінки за кредитним договором здійснено визначення класу боржника);
- цільове призначення кредиту (житлова іпотека; придбання легкового автомобіля; поповнення обігових коштів; поточні потреби бізнесу; купівля основних засобів; інвестиційний кредит; бланковий кредит (споживчий, експрес-кредит; картковий; овердрафт тощо));
- відомості про боржника – фізичну особу – стать, вік (або дата народження), результат перевірки його наявності та оцінка його платоспроможності;
- відомості про боржника – юридичну особу, банк або бюджетну організацію (назва, код за ЄДРПОУ, місце реєстрації); галузева належність згідно з кодом КВЕД, результат перевірки його наявності та оцінка його платоспроможності;
- відомості про наявність поручителя(ів), їх платоспроможність для забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором (у форматі, як для відповідного типу боржника);
- загальний обсяг заборгованості за кредитним договором на дату оцінки та розшифрування його складу (за основною сумою заборгованості, відсотками, комісіями, штрафними санкціями), кількість днів прострочення (для прострочених кредитних договорів);
- графік погашення заборгованості;
- величина відсоткової ставки, вид відсоткової ставки (фіксована; плаваюча);
- величина комісій та/або штрафних санкцій на дату оцінки, умови та порядок їх нарахування за кредитним договором;
- наявність та вид предмета забезпечення за кредитним договором, черговість задоволення вимог кредитора за кредитним договором щодо стягнення заборгованості за рахунок реалізації предмета забезпечення, результати його останньої оцінки та інформація щодо результатів перевірки його наявності та стану;

дата та сума останнього платежу за кредитом та розмір сплаченої суми за останні 12 місяців.

При визначенні методологічного підходу до оцінки прав вимоги необхідно враховувати наявність та достовірність потрібних для цього вихідних даних та іншої інформації. Саме тому, на нашу думку, порівняльний підхід не може бути застосований для оцінки вартості права вимоги з таких міркувань:

а) по-перше, виконавцеві недоступна інформація про ринок продажу прав вимоги зобов'язань за кредитними операціями у подібних ринкових умовах;

б) по-друге, інтерпретація даних про аналогічні угоди вимагає залучення великого обсягу інформації про об'єкти порівняння (щодо строку заборгованості, ступеня ризику за кредитними операціями, наявності чи відсутності забезпечення за кредитними операціями, строку прострочення виконання зобов'язання за кредитними операціями), яку практично неможливо в достатньому обсязі отримати, не будучи пов'язаною з учасниками аналогічних угод особою (з цієї причини ймовірним учасникам угоди, що моделюється в процесі оцінки, така інформація теж напевне не була б доступна).

Дохідний підхід забезпечує можливість отримання корисного в контексті визначення вартості оцінюваного майна орієнтиру, а саме дохідності яку може отримати потенційний інвестор. Метод дисконтування грошових потоків в рамках дохідного підходу дозволяє визначити вартісний вираз потенційних вигод, що можуть бути отримані покупцем майнових прав.

Також, цей підхід єдиний з усіх загальновизначених підходів дозволяє побудувати модель оцінки, що враховує специфіку об'єкта оцінки та наявні обтяження оцінюваних майнових прав. З цієї причини лише в межах дохідного підходу можуть бути отримані реалістичні орієнтири щодо ринкової вартості оцінюваних майнових прав. Під час застосування дохідного підходу використовується метод непрямої капіталізації доходу (дисконтування грошового потоку) без визначення вартості реверсії.

Розвиваючи досліджувану методику оцінки прав вимоги, вводимо нову складову та розкриваємо

її зміст в формулі оцінки ринкової вартості прав вимоги за кредитними договорами таким чином:

$$V_m = \sum_{i=1}^n \frac{CCF_i}{(1 + DR_c)^i} \times (1 - PD) + \sum_{i=1}^n \frac{DCF_i \times k}{(1 + DR_c)^i} \times PD, \quad (1)$$

де V_m – ринкова вартість боргових зобов'язань;

CCF_i – розмір i -го чистого грошового потоку, що буде отриманий кредитором відповідно до умов кредитного договору (погашення основної заборгованості за кредитом, відсотків, комісій тощо);

DCF_i – вартість забезпечення за кредитною операцією, що може бути реалізована, а для незабезпечених кредитів – $DCF_i = EAD (1 - LGD)$;

LGD – середньоочікувана частка втрат коштів у випадку дефолту звичайно розраховується у відсотках від EAD [5];

EAD – експозиція під ризиком (загальна вартість заборгованості за кредитною операцією на дату оцінки);

k – нова складова діючої формули: оцінка ймовірності отримання коштів від реалізації забезпечення (коефіцієнт, що враховує ймовірність задоволення вимог за кредитом за рахунок забезпечення);

DR_c – відсоткова ставка депозитних корпорацій за новими кредитами, оприлюднена на офіційному сайті НБУ за останній місяць до дати оцінки з урахуванням валюти кредиту (<https://bank.gov.ua>) [3];

PD – ймовірність того, що кредит не буде виплачений, тобто відбудеться дефолт;

t – період дисконтування: період, впродовж якого очікуються надходження грошових потоків від реалізації забезпечення (залежить від стану обслуговування боргу та претензійної роботи кредитора);

Варто зазначити: якщо $V_m > EAD$, то $V_m = EAD$.

Застосування даної моделі, дозволяє адекватно врахувати не лише грошові потоки у часі, а і юридичну та економічну якість цих боргових зобов'язань, які врешті решт і формують їх вартість.

Прогнозування графіку грошових потоків (очікуваних надходжень кредитора) від реалізації забезпечення доцільно робити за станом претензійної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Строки отримання коштів, що залежать від стану претензійної діяльності

Претензійна процедура та її тривалість	Етап претензійної роботи	Строк отримання коштів, міс.
Направлення претензії (від початку прострочки 1-1,5 міс.)	Претензійна робота не проводилась	10-20
Очікування відповіді та подання до Суду (1-2 міс.)	Направлені претензійні заяви та витримані строки для відповіді	9-18
Судовий розгляд справи (3-6 міс.)	Є рішення суду та розпочате виконавче провадження ДВС	6-12
Виконавче провадження ДВС (6-12 міс.)	–	0-6

Джерело: розроблено автором.

Оскільки, процедури визначення:

- середньоочікуваної частки втрат коштів у випадку дефолту (LGD);

- ймовірності того, що кредит не буде виплачений, тобто відбудеться дефолт (PD);

- вартості забезпечення; детально розкриті у роботі [8], тому більш детально розглянемо визначення коефіцієнта ймовірності отримання коштів від реалізації забезпечення (k).

Враховуючи положення методики оцінки активів банку, віднесеного до категорії проблемних або неплатоспроможних, яка розроблена Фондом гарантування вкладів фізичних осіб [4], пропонуємо коефіцієнт ймовірності отримання коштів від реаліза-

ції забезпечення (k) розраховувати як результат множення ймовірностей примусового стягнення заборгованості за рівнями їх визначення, які зазначені у табл. 2.

Таблиця 2

Показники ймовірностей примусового стягнення заборгованості за рішенням суду або шляхом звернення стягнення на предмет застави

Показник	Характеристика	Коефіцієнт ймовірності примусового стягнення заборгованості
Ознака відсутності боржника	Боржник або поручитель існує	1
	Боржники припинені як юридичні особи, оголошені у розшук або померли (оголошені померлими), строк оформлення правонаступництва (спадщини) минув	0
	Боржник та поручитель припинені або померли (оголошені померлими), але є правонаступники (спадкоємці)	0,1
	Боржник та поручитель знаходяться у населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження	0,05
	Боржник та поручитель знаходяться у населених пунктах, що розташовані на лінії зіткнення	0,05
	Боржник та поручитель знаходяться на тимчасово окупованій території	0,05
Ознака банкрутства боржника	Боржника визнано банкрутом і банк не є єдиним забезпеченим кредитором порівняного або більшого впливу, який має права на активи боржника/поручителя (за винятком активів, що забезпечують виконання зобов'язань)	0,5
	Боржника не визнано банкрутом (або банк - єдиний кредитор максимального впливу, який має права на активи боржника/поручителя)	1
Повнота комплексу документів у кредитній справі	У кредитній справі наявні всі документи	1
	Відсутні деякі документи (крім договору про надання кредиту та договорів забезпечення виконання зобов'язань)	0,9
	Відсутні договори/наявні нотаріально засвідчені копії договорів про надання кредиту, застави (іпотеки) з можливістю їх відновлення	0,8
	Відсутні договори про надання кредиту, застави (іпотеки) без абсолютної можливості їх відновлення (судом визнано відсутність права вимоги за кредитним договором)	0
Ознака наявності арешту/заборони на відчуження забезпечення/активів боржника/поручителя	Відсутні арешт та заборони	1
	На забезпечення накладено арешт (в ході кримінального провадження, податковий арешт тощо) одним або більше суб'єктами, що не є банком-кредитором	0,5
	Тимчасовий мораторій на примусове відчуження об'єкта, встановлений законом	0,05
Ознака внесення у державні реєстри інформації про обтяження предмета застави (забезпечення)	Є коректна інформація у державних реєстрах	1
	Відсутня інформація у державних реєстрах	0,9
Ознака, що банк є єдиним заставодержателем або заставодержателем першої черги	Заставодержатель першої черги/єдиний заставодержатель	1
	Заставодержатель не першої черги, підтверджено відповідними договорами	0,5
Фізична наявність та доступність забезпечення (показник, що не береться до розрахунку для бланкового залишку заборгованості)	Застава наявна і доступна для стягнення	1
	Застава наявна, але не доступна, або наявна частково, або знаходиться у населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження	0,1
	Застава наявна, але знаходиться на тимчасово окупованій території	0,05
	Застава фактично відсутня на дату оцінки, проте була в наявності на дату отримання/обслуговування кредиту	0
Стадія претензійно-позовної роботи	Немає предмета спору	1
	Досудова робота, претензія	0,5
	Позов у першій інстанції	0,6
	Позов в апеляційній інстанції	0,7
	Позов в касаційній інстанції	0,8
	Органи державної виконавчої служби (приватні виконавці), договірне стягнення, подана заява про відкриття виконавчого провадження	0,9
Результат останнього судового розгляду	На користь банку або немає спору	1
	На користь позичальника	0
	Програно першу інстанцію	
	Програно апеляцію	
	Програно касацію	

Джерело: розроблено автором з урахуванням рекомендацій рішення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб № 2707 від 08 грудня 2016 року «Про затвердження Методики оцінки активів банку, віднесеного до категорії проблемних або неплатоспроможних».

Надалі, для оцінки вартості кредитного портфеля за кожним кредитом визначається категорія якості кредиту за станом обслуговування боргу (табл. 3).

Таблиця 3

Категорії якості кредиту за станом обслуговування боргу

Кількість календарних днів прострочення (включно)	Обсяг грошових надходжень від позичальника за останні 12 місяців	Класифікація ознаки	PD
Від 0 до 90 включно	Більше 2% балансової вартості кредиту	Працюючий кредит	0,005-0,99
Не важливо	Не більше 2% від балансової вартості кредиту	Непрацюючий кредит	1
Понад 91	Не важливо	Непрацюючий кредит	1

Джерело: розроблено автором з урахуванням рекомендацій рішення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб № 2707 від 08 грудня 2016 року «Про затвердження Методики оцінки активів банку, віднесеного до категорії проблемних або неплатоспроможних».

Окремо виділяються кредити, які мають ознаки шахрайства, а саме:

забезпеченням за кредитом є неліквідні активи або активи, які мають ознаки формування цін на них шахрайським способом);

кредити, надані на неринкових умовах;

кредити, надані компаніям, які не мають достатнього обсягу доходів від основної діяльності для покриття відсотків за кредитом;

кредити, надані компаніям, які не мають достатньої кількості персоналу для провадження основної діяльності;

відсутні грошові надходження за кредитом за весь період з дати його видачі;

неодноразово реструктуризовані кредити за умови відсутності грошових надходжень за кредитами протягом останніх 12 місяців;

кредити або кредитні лінії погашаються виключно за рахунок видачі нових кредитів або нових наданих траншів;

кредити різним позичальникам, надані під одне й те саме забезпечення (при цьому вартість забезпечення значно нижча за загальну вартість таких кредитів);

кредити, надані особам, які також отримали інший кредит, віднесений до категорії шахрайських.

Оцінка кредитів, віднесених до категорії шахрайських, здійснюється шляхом обов'язкового застосування поправочних коефіцієнтів, що враховують відсутність забезпечення та/або позичальника відповідно до рівнів коефіцієнтів ймовірності примусового стягнення заборгованості (див. табл. 2).

Кредити, видані компаніям, зареєстрованим у зоні проведення антитерористичної операції та на окупованій території, або забезпеченими активами, що знаходяться у зоні проведення антитерористич-

ної операції та на окупованій території, оцінюються шляхом обов'язкового застосування відповідних поправочних коефіцієнтів, що враховують відсутність доступу до об'єктів забезпечення і неможливості перевірки їх фактичної наявності.

Таким чином, отримуємо кредитний портфель розділений на два модифікованих підпортфеля: працюючих кредитів та непрацюючих кредитів.

Для оцінки вартості підпортфеля непрацюючих кредитів ($PD=1$) проводиться така послідовність дій:

1) обираються найбільші кредити (20% від загальної балансової вартості);

2) визначається коефіцієнт дисконтування як відсоткова ставка депозитних корпорацій за новими кредитами, оприлюднена на офіційному сайті НБУ за останній місяць до дати оцінки з урахуванням валюти кредиту [3];

3) розраховується ринкова вартість забезпечення за обраними кредитами;

4) прогнозується строк отримання коштів, що залежить від стану претензійної діяльності за визначеними кредитами (див. табл. 1);

5) визначається показник ймовірності примусового стягнення заборгованості за рішенням суду або шляхом звернення стягнення на предмет застави за виділеними кредитами (див. табл. 2);

6) визначається вартість цих кредитів за модифікованою формулою (1):

$$V_m = \sum_{i=1}^n \frac{DCF_i \times k}{(1 + DR_c)^t}, \quad (2)$$

де V_m – ринкова вартість боргових зобов'язань;

DCF_i – вартість забезпечення за кредитною операцією, що може бути реалізована, а для незабезпечених кредитів $DCF_i = EAD (1 - LGD)$;

EAD – експозиція під ризиком (загальна вартість заборгованості за кредитною операцією на дату оцінки);

k – оцінка ймовірності отримання коштів від реалізації забезпечення (коефіцієнт, що враховує ймовірність задоволення вимог за кредитом за рахунок забезпечення);

DR_c – відсоткова ставка депозитних корпорацій за новими кредитами, оприлюднена на офіційному сайті НБУ за останній місяць до дати оцінки з урахуванням валюти кредиту [3];

LGD – середньоочікувана частка втрат коштів у випадку дефолту звичайно розраховується у відсотках від EAD ;

t – період дисконтування – період, впродовж якого очікуються надходження грошових потоків від реалізації забезпечення (залежить від стану обслуговування боргу та претензійної роботи кредитора);

7) за виділеними кредитами розраховується коефіцієнт співвідношення ринкової вартості кредитів до їх балансової вартості;

8) для кредитів, які залишились (не перераховувались) ринкова вартість розраховується шляхом

множення отриманого коефіцієнта на їх балансову вартість.

Оцінка вартості підпортфеля працюючих кредитів, також може проводитись за допомогою коефіцієнта співвідношення ринкової вартості 20% працюючих кредитів до їх балансової вартості. Визначення вартості виділених кредитів здійснюється за формулою (1).

При цьому, вважаються незабезпеченими кредити, забезпечені наступними видами забезпечень (табл. 4), а приклад розрахунку ринкової вартості портфелю кредитів наведений у табл. 5.

Висновки. Метод дисконтування грошових потоків без розрахунку вартості реверсії в рамках дохідного підходу – єдиний з усіх загальновизнаних методів, який дозволяє побудувати модель оцінки, що враховує специфіку об'єкта оцінки та наявні обтяження оцінюваних майнових прав.

Необхідно обов'язково розглядати формування грошових потоків у часі з врахуванням юридичної

та економічної якості боргових зобов'язань, які вренітї рещт і формують їх вартість.

Таблиця 4

Види забезпечення згідно з класифікатором НБУ, які не враховуються при розрахунках ринкової вартості прав вимоги за кредитом

Код видів забезпечення згідно з класифікатором НБУ	Примітки
Фінансові гарантії (коди довідника НБУ «КЛ_S031» за станом на 30.09.2014: 11, 12, 13, 14, 15, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 31, 34, 36, 39, 52, 53, 54, 57)	За умови, що фінансова гарантія не може бути оцінена або емітент не може виконати зобов'язання за кредитом
Інші забезпечення: (16, 17, 18, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 55, 90)	-

Джерело: Рішення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб № 2707 від 08 грудня 2016 року «Про затвердження Методики оцінки активів банку, віднесеного до категорії проблемних або неплатоспроможних».

Таблиця 5

Розрахунок ринкової вартості прав вимоги за кредитними операціями

№ з/п	Найменування позичальника за кредитом, права вимоги за яким оцінюються	Загальна сума заборгованості по кредиту (EAD), тис. грн	Клас боржника	Тип кредиту	Переоцінена вартість забезпечення на дату оцінки, тис. грн	Коефіцієнт <i>k</i>	Ставка дисконту <i>DRc</i>	Теперішня вартість грошового потоку, що буде отримана кредитором відповідно до умов кредитного договору	<i>PD</i>	<i>LGD</i>	Ринкова вартість кредиту, тис. грн
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Петров І.І.	176,46	I	Роб.	100,98	1,00	0	0,55	0	0,15	176,75
2	АТ "МММ"	266,95	10	Шахр.	186,74	0,05	0	0,00	1	0,95	7,68
...	...	...	...	...	...	...	...	...	..	...	...

Джерело: розраховано автором.

Введення такої нової складової в дію формулу визначення ринкової вартості права вимоги як оцінка ймовірності отримання коштів від реалізації забезпечення дозволяє враховувати ймовірність задоволення вимог за кредитом за рахунок забезпечення.

Оцінка вартості кредитного портфеля за кожним кредитом передбачає визначення категорії якості кредиту за станом обслуговування боргу:

кількість календарних днів прострочення;

обсяг грошових надходжень від позичальника за останні 12 місяців.

Надалі, за кваліфікаційною ознакою – працюючий або не працюючий кредит – визначається показник ймовірності того, що кредит не буде виплачений (тобто відбудеться дефолт).

Вартість грошового потоку за кредитною операцією для незабезпечених кредитів розраховується з використанням показника середньоочікуваної частки втрат коштів у випадку дефолту у відсотках від експозиції під ризиком (загальної вартості заборгованості за кредитною операцією на дату оцінки).

Література

- 1. Про затвердження** Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF>.
- 2. Методичні** рекомендації до оцінки права вимоги зобов'язання, що виникає внаслідок здійснення банком кредитних операцій : наказ від 30.09.2011 р. № 1426 / Фонд державного майна України. – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN68337.html.
- 3. Порядок** оцінки права вимоги за зобов'язанням, що виникає внаслідок здійснення кредитної операції [Електронний ресурс]: Наказ від 29.05.2017 р. № 866 / Фонд державного майна України. – 2017. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0765-17>.
- 4. Методика** оцінки активів банку, віднесеного до категорії проблемних або неплатоспроможних : рішення від 08.12.2016 р. № 2707 [Електронний ресурс] / Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. – 2017. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0066-17/page>.
- 5. Про затвердження** Положення

про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» [Електронний ресурс]: Постанова Національного банку України від 30.06.2016 р. №351. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>. 6. **Міжнародні стандарти оцінки.** Восьме видання, 2008 ; пер. з англ. С.О. Пузенка. – К.: «АртЕк», 2008. – 432 с. 7. **Методические рекомендации «Оценка прав требования по кредитным соглашениям банков»** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ocenchik.ru/docs/456.html>. 8. **Артеменко Д.М.** Особливості визначення ринкової вартості прав вимоги за зобов'язаннями, що виникають внаслідок здійснення банком кредитних операцій з урахуванням розміру їх кредитного ризику / Д.М.Артеменко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2017. – № 1(37). – С. 84-93.

Артеменко Д. М. Развитие методического обеспечения проведения оценки прав вимоги за зобов'язаннями, що виникають внаслідок здійснення кредитних операцій

У статті розроблено уніфіковані механізми оцінки прав вимоги за зобов'язаннями, які виникають внаслідок здійснення банком кредитних операцій методом дисконтування грошових потоків, що будуть отримані кредитором відповідно до умов кредитного договору (погашення основної заборгованості за кредитом, відсотків, комісій тощо) та/або в результаті реалізації забезпечення. Конкретні підходи та методи оцінки засновані на положеннях чинного законодавства щодо здійснення професійної оціночної діяльності в Україні, а також національних і міжнародних стандартах оцінки. Вони задовольняють вимогам положень Національного банку України, Фонду державного майна України та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Обґрунтована модель оцінки також дозволяє визначити вартість прав вимоги зобов'язань за сформованим кредитним портфелем банку.

Ключові слова: ринкова вартість, кредитна операція, оціночні процедури, підхід до оцінки, кредитний портфель, забезпечення, ризик кредиту, принципи оцінки, імовірність дефолту, експозиція під ризиком, середньоочікувана частка втрат коштів у випадку дефолту.

Артеменко Д. М. Развитие методического обеспечения проведения оценки прав требования по обязательствам, возникающим вследствие осуществления кредитных операций

В статье разработаны унифицированные механизмы оценки прав требования по обязательствам, возникающим вследствие осуществления банком кредитных операций методом дисконтирования денежных потоков, которые будут получены кредитором в соответствии с условиями кредитного договора (погашения основной задолженности по кредиту, процентов, комиссий и т.п.) и / или результате реализации обеспечения. Конкретные подходы и методы оценки основаны на положениях действующего законодательства по осуществлению профессиональной оценочной деятельности в Украине, а также национальных и международных стандартах оценки. Они удовлетворяют требованиям положений Национального банка Украины, Фонда государственного имущества Украины и Фонда гарантирования вкладов физических лиц. Обоснованная модель оценки также позволяет определить стоимость прав требования обязательств по сложившимся кредитным портфелем банка.

Ключевые слова: рыночная стоимость, кредитная операция, оценочные процедуры, подход к оценке, кредитный портфель, обеспечение, риск кредита, принципы оценки, вероятность дефолта, экспозиция под риском, среднеожидаемая доля потерь средств в случае дефолта.

Artemenko D.M. Development of methodological support for the assessment of claims rights for obligations arising from the implementation of credit operations

The article develops unified mechanisms for assessing rights claims on obligations arising from the implementation by the bank of credit operations by the method of discounting cash flows that will be received by the creditor in accordance with the terms of the loan agreement (repayment of principal debt, interest, commissions, etc.) and / or the result of the implementation of the security. Specific approaches and methods of evaluation are based on the provisions of the current legislation on the implementation of professional appraisal activities in Ukraine, as well as national and international standards of assessment. They meet the requirements of the provisions of the National Bank of Ukraine, the State Property Fund of Ukraine and the Guarantee Fund for Individuals Deposits. The substantiated evaluation model also allows us to determine the value of the claims rights of obligations under the bank's current loan portfolio.

Keywords: market value, credit transactions, valuation procedures, approach to assessing the credit portfolio, providing, credit risk, valuation principles, the probability of default, exposure at risk, loss given default.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2017

Прийнято до друку 12.09.2017